

1^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΑΛΛΑΣΤΡΑΣ
Πολιτιστικό Πρόγραμμα Τοπικής Ιστορίας
«Πλάβες»



Μια εθνοαρχαιολογική προσέγγιση της παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής των πλεούμενων της Χαλάστρας.

ΧΑΛΛΑΣΤΡΑ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ταυτότητα του Προγράμματος.....	1-4
Πρόλογος.....	5-6
Η Μεθοδολογία της έρευνας.....	7-9

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. Μια αρχαιολογική προσέγγιση.....	10-12
1.2. Οι γεωφυσικές συνθήκες του Δέλτα του Αξιού.....	13-17
1.3 Τεχνολογία- Κατασκευαστικά στοιχεία.....	18-22

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΤΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

2. Μια εθνολογική προσέγγιση.....	23
2.1. Οι «πλάβες» της Χαλάστρας.....	23-30
2.2. Κατασκευαστικά υλικά.....	31-32
2.3. Κατασκευαστική διαδικασία.....	32-35
2.4 Η χρηστικότητα της πλάβας.....	36-40

ΜΕΡΟΣ Γ΄

3. Συμπεράσματα.....	41-42
4. Βιβλιογραφία.....	43-46
5. Κατάλογος συμμετεχόντων μαθητών.....	47
6. Φύλλα εργασίας.....	48-52

ΣΚΟΠΟΣ ΘΕΜΑΤΟΣ

Το θέμα της βιωματικής δράσης που υλοποιείται στα πλαίσια της Τοπικής Ιστορίας από μαθητές της Α΄ Γυμνασίου, αναφέρεται στην εθνοαρχαιολογική προσέγγιση του καθημερινού βίου των ανθρώπων της προβιομηχανικής κοινωνίας της Χαλάστρας και της ευρύτερης περιοχής της όπως αυτή εκδηλώνεται στα πλαίσια της παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής που μαρτυρεί η μορφή και η λειτουργία των πλεούμενων (πλάβες) της περιοχής αυτής και στοχεύει στην αποθησαύριση και διατήρηση όλων εκείνων των στοιχείων, που συνθέτουν τον ιδιαίτερο πολιτισμό της περιοχής μας.

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ

Γνωστικοί στόχοι:

Οι μαθητές επιδιώκεται :

- Να γνωρίσουν ότι κατά την αρχαιότητα (από τα Νεολιθικά χρόνια μέχρι τα χρόνια της ίδρυσης της Θεσσαλονίκης από τον Κάσσανδρο το 315 π.Χ.) μεταξύ Αξιού και Γαλλικού (αρχαία Εχεδώρου) ποταμού και νότια της Πικρολίμνης , αναπτύχθηκε η αρχαία Χαλάστρα μία από τις 26 πόλεις της αρχαίας Μυγδονίας.
- Να μελετήσουν με όρους εθνοαρχαιολογίας και πειραματικής αρχαιολογίας , αρχαιολογικές θέσεις που παρουσιάζουν ένα πολύ όμοιο περιβάλλον με σύγχρονες υπό εξέταση περιοχές.
- Να αντιληφθούν τις γεωμορφολογικές μεταβολές του Δέλτα του Αξιού από τη Νεολιθική εποχή μέχρι σήμερα.
- Να νιώσουν πως το περιβάλλον και η δια μέσου των αιώνων σχέση του ανθρώπου με αυτό, διαμόρφωσε τρόπους ζωής που εκφράζονται και στη κατασκευή των σκαφών.
- Να περιηγηθούν στο χώρο και το χρόνο , ενώ η γνωριμία με το παρελθόν θα τους διευκολύνει να ανακαλύψουν στοιχεία

σύγκρισης με το παρόν, ώστε να αντιληφθούν ότι οι πλάβες αποτελούν εξέλιξη των αρχαίων μονόξυλων (Δισπηλιό).

- Να μάθουν την ετυμολογία της λέξης «πλάβα».
- Να γίνουν κοινωνοί μίας παράδοσης που αντιστέκεται με πείσμα στο χρόνο και στην εισβολή της τεχνολογίας.
- Να γνωρίσουν την κατασκευαστική διαδικασία ,τα μορφολογικά χαρακτηριστικά και τη λειτουργικότητα της πλάβας, καθώς και τη χρηστικότητά της στη καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Παιδαγωγικοί στόχοι:

- Να εμπλακούν ενεργητικά στη διαδικασία μάθησης μέσα από τη διερευνητική- βιωματική μάθηση.
- Να επεξεργάζονται τις ιστορικές πληροφορίες και να προσεγγίζουν κριτικά το ιστορικό παρελθόν.
- Να καλλιεργηθεί πνεύμα συνεργασίας, ομαδικότητας μέσα από την ομαδοσυνεργατική μέθοδο και να αντιληφθούν ότι η εκπόνηση εργασιών απαιτεί συλλογική προσπάθεια.
- Να σφυρηλατήσουν τους δεσμούς τους με το τόπο στον οποίο ζουν.
- Να ενεργοποιηθούν δημιουργικά στις προσπάθειες διατήρησης της πολιτισμικής ιστορίας του τόπου τους.
- Να επεξεργάζονται , αξιοποιούν και αξιολογούν το περιεχόμενο των πληροφοριών που παρέχει η προφορική ιστορία (τεχνική της συνέντευξης).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα της παρούσας βιοματικής δράσης, αναφέρεται στην εθνοαρχαιολογική προσέγγιση του καθημερινού βίου των ανθρώπων της Χαλάστρας και της ευρύτερης περιοχής της, όπως αυτή εκδηλώνεται στα πλαίσια της παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής που μαρτυρεί η μορφή και λειτουργία των πλεούμενων της περιοχής αυτής.

Το παρελθόν και η φυσιογνωμία της χερσαίας περιοχής ανάμεσα στον Όλυμπο και τη Χαλκιδική, που περιβάλλει τον Θερμαϊκό κόλπο είναι λιγότερο γνωστή. Γεωμορφολογικώς, η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από χαμηλή ακτή, μια πεδινή ζώνη προς το εσωτερικό, κατά τμήματα λοφώδη, η οποία βαθύτερα εμφανίζεται ημιορεινή και ορεινή. Η περιοχή συναποτελείται από τις κοιλάδες των ποταμών, Πηνειού, Αλιάκμονα, Λουδία, Αξιού, Γαλλικού (αρχαίου Εχεδώρου), Ανθεμούντα και πολλών ρεμάτων.

Η περιοχή μεταξύ Αξιού και Γαλλικού ποταμού και ο μυχός του Θερμαϊκού κόλπου ήταν φυσικό να προσελκύσει από νωρίς τους νεολιθικούς ανθρώπους. Η ανάπτυξη της παραγωγής, της κυκλοφορίας αγαθών, των τεχνικών ναυσιπλοΐας στο βόρειο Αιγαίο κατά την εποχή του Χαλκού (2^η χιλιετία π.Χ.) και την πρώιμη εποχή του σιδήρου (1100-700 π.Χ.) επέτρεψε την δημιουργία πολισμάτων μεταξύ των οποίων και η αρχαία Χαλάστρα στην οποία συγκεντρώνονται αρχαίοι οικισμοί και ύπαιθρος μεταξύ Αξιού, Γαλλικού ποταμού (αρχαίου Εχεδώρου) και νότια της Πικρολίμνης.

Η περιοχή των εκβολών του Αξιού ήταν εκτεταμένη και ελώδης και τα νερά του θολά ενώ οι όχθες πρέπει να ήταν δασωμένες. Οι γεωφυσικές συνθήκες επέβαλαν από τα νεολιθικά χρόνια τη χρήση πλωτών μέσων που ακολουθούσαν τους πιο απλούς κανόνες της ναυπηγικής τέχνης όπως τα αρχαία μονόξυλα, η τεχνική των οποίων αναβίωσε στο πέρασμα των αιώνων στη προβιομηχανική κοινωνία της Χαλάστρας, με τη κατασκευή

και χρήση της πλάβας, μια μορφή παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής που από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα αρχίζει να εξαφανίζεται και να θεωρείται απολιθωμένη.



Εικ.1 Επίσκεψη στο Δισπηλιό Καστοριάς

Η εξαφάνιση της τεχνικής αυτής οφείλεται στην αλλαγή των οικονομικών και κοινωνικοπολιτιστικών συνθηκών των κατοίκων της περιοχής αυτής καθώς και στη βελτίωση των μεταφορών εξαιτίας της εκμηχάνισης και της χρήσης συνθετικών υλικών στη κατασκευή των σκαφών.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους ανώνυμους εμπειρικούς τεχνίτες που μας αποκάλυψαν μια πολύτιμη παραδοσιακή τεχνική. Ευχαριστώ επίσης τον τεχνίτη σκαφών κ. Νικόλαο Δημούδη για την πολύτιμη προγονική γνώση που μας εμπιστεύτηκε.

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα στηρίχθηκε στη συγκέντρωση των πληροφοριών , τις οποίες παρέχουν οι ελάχιστες πηγές και η βιβλιογραφία, παράλληλα με τον εξαντλητικό διαβηματισμό του υγροτόπου του Δέλτα του Αξιού. Τα διαθέσιμα μέχρι σήμερα αρχαιολογικά δεδομένα, που σχετίζονται με τα κατασκευαστικά υλικά και στοιχεία, την τεχνική και τεχνολογία των πλεούμενων της Χαλάστρας είναι περιορισμένα με αποτέλεσμα η σχετική πληροφόρηση, να περιορίζεται στα δεδομένα λίγων ανασκαφικών ερευνών.

Για να ξεπεραστούν κατά κάποιο τρόπο οι δυσκολίες που θέτει το αρχαιολογικό υλικό, γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισής του με εθνοαρχαιολογικά κριτήρια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εθνογραφικής προσέγγισης αποτελεί ο Ηρόδοτος, που περιγράφει με ανυπέβλητη απλότητα, πώς έφτιαχναν οι άνθρωποι της εποχής του, τα σπίτια τους, όταν αποφάσιζαν να «χτίσουν» μέσα ή δίπλα στο νερό (είτε ήταν ποτάμι αυτό , ακροθαλασσιά ή λίμνη). Πώς επινοούσε χρήσεις, έφτιαχνε τα εργαλεία, τα αγγεία , με άλλα λόγια πολιτισμό, που είχε τη σφραγίδα του νερού.

Πιθανότατα οι περιγραφές του Ηροδότου να μην ήταν εντελώς πραγματικές, γιατί ξέρουμε ότι ο Ηρόδοτος δεν διασταύρωνε πάντα τις πληροφορίες που του έδιναν οι πληροφορίες του, όμως συνιστούν ένα κατασκευαστικό ενδεχόμενο και μπορούν να μας βοηθήσουν στη συγκρότηση μιας υπόθεσης , ενός παραγωγικού συμπεράσματος ή εν τέλει μιας μικρής θεωρίας .

Λαμβάνοντας υπόψη , τις πληροφορίες που παρέχουν τα αρχαιολογικά δεδομένα σχετικά με την πρωτόγονη ναυπηγική τεχνική των μονόξυλων (Δισπηλιό) μπορούμε να αντλήσουμε στοιχεία που αναφέρονται στη

κατασκευαστική διαδικασία και την επεξεργασία των υλικών κατασκευής των αρχαίων μονόξυλων. Τα δεδομένα αυτά μας οδηγούν στη υπόθεση ότι η τεχνολογία των ανθρώπων της νεολιθικής εποχής, η οποία χαρακτηρίζεται από τους ανθρωπολόγους ως πρωτόγονη, δεν έχει στατικό χαρακτήρα αλλά αποτελεί μεταδότη κοινωνικής, πολιτιστικής και τεχνικής γνώσης.

Το πλεονέκτημα των εθνοαρχαιολογικών μελετών είναι ότι οι αρχαιολογικές θέσεις και οι σύγχρονες υπό εξέταση περιοχές παρουσιάζουν ένα πολύ όμοιο αν όχι το ίδιο φυσικό περιβάλλον. Παράγοντες όπως το κλίμα, οι φυσικές πηγές μπορούν να ληφθούν ως σχετικά σταθεροί.



Εικ.2 Δισπηλιό Καστοριάς



Εικ.3 Καλύβες μυδοκαλλιεργητών
Χαλάστρας- Δέλτα Αξιού.

Έτσι επιχειρήθηκε η μελέτη της παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής (κατασκευαστικά υλικά, τεχνική και τεχνολογία) των πλεούμενων του περασμένου αιώνα που απέμειναν στη περιοχή της Χαλάστρας.

Συγκεντρώθηκαν προφορικές πληροφορίες από τεχνίτες αγρότες και αγρότισσες που συμμετείχαν στη κατασκευή της «πλάβας» και έγιναν

παρατηρήσεις στα εθνολογικά και αρχαιολογικά δεδομένα. Η έρευνα έπρεπε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της έλλειψης βιβλιογραφίας σχετικά με τις παραδοσιακές τεχνικές ως αποτέλεσμα μιας ιδεολογίας που περιφρονεί την χειρωνακτική εργασία στη νεοελληνική κοινωνία.

Οφείλουμε να υπογραμμίσουμε την συμπαράσταση των κατοίκων της Χαλάστρας, οι οποίοι με ενδιαφέρον άκουγαν τα ερωτήματα των μαθητών και απαντούσαν πρόθυμα και με σαφήνεια απολαμβάνοντας όπως φαίνονταν από την έκφραση του προσώπου τους, τις ιστορίες για το παρελθόν του τόπου τους.

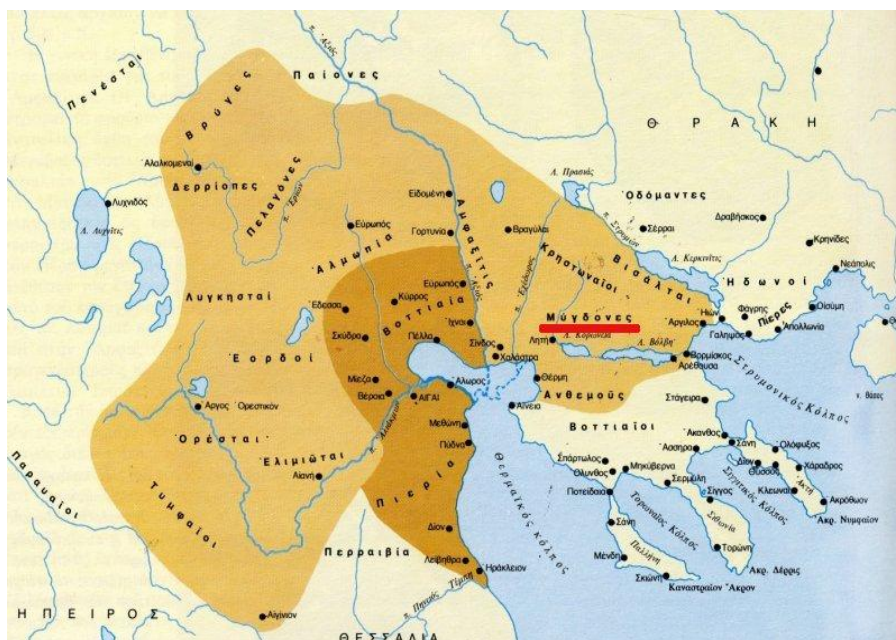
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. Αρχαιολογική προσέγγιση.

Η αρχαία Χαλάστρα, χτισμένη στην ανατολική όχθη του Αξιού ποταμού και πολύ κοντά στις εκβολές του, ανήκε γεωγραφικά στη περιοχή της Μυγδονίας αλλά βρισκόταν στα όρια με τη γειτονική Βοττιαία. Αποτελούσε τη δυτικότερη μυγδονική πόλη και το πιο σημαντικό κέντρο όλης της περιοχής. Το όνομά της παραδίδεται και ως Χαλέστρη ή Χαλαίστρα και προέρχεται σύμφωνα με τον Στέφανο Βυζάντιο από μια ομώνυμη νύμφη.

Ο Στράβων αναφέρει ότι ο Αξιός χύνεται στον Θερμαϊκό κόλπο, ανάμεσα στη Χαλάστρα και τη Θέρμη, αφού διασχίσει τα εδάφη της Βοττιαίας και της Αμφαξίτιδας. Επίσης κοντά στα αρχαία πολιίσματα της Χαλάστρας και της Σίνδου βρισκόταν και ο μικρότερος ποταμός Εχέδωρος (ή Εχειδωρος σημ. Γαλλικός).



Χάρτης 1: Αρχαία Μακεδονία

Κατά τα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια μέχρι την ίδρυση της Θεσσαλονίκης το 315π.Χ. από τον Κάσσανδρο αναπτύσσονται περιμετρικά του Θερμαϊκού κόλπου και σε ευλίμενα σημεία διάσπαρτοι μικροί και μεγάλοι οικισμοί όπως η Χαλάστρα, στην οποία συγκεντρώνονται οικισμοί και ύπαιθρος μεταξύ Αξιού και Εχεδώρου ποταμού και νότια της Πικρολίμνης.

Ορισμένες αρχαίες πηγές αναφέρουν την ύπαρξη μιας λίμνης κοντά στη πόλη της Χαλάστρας απ' όπου προέρχονταν το «Χαλαστραϊόν νίτρον» (nitrum chalestrictum). Μια τέτοια διαπιστωμένη λίμνη πιθανότητα να αποτελούσε η Πικρολίμνη της κοινότητας Ξυλοκερατιάς του νομού Κιλκίς. Η ποσότητα και η στάθμη των νερών της ήταν χαμηλή και τους περισσότερους μήνες ήταν ξερή ενώ καλύπτονταν από πηλώδη λάσπη. Με την εξάτμιση των νερών σχηματίζονταν λεπτοί λευκοί κρύσταλλοι, το «νίτρο» (ανθρακικό άλας του νατρίου). Ο χαρακτηρισμός του νίτρον με το επίθετο «Χαλαστραϊόν» δείχνει την στενή σχέση του με την αρχαία Χαλάστρα. Η λίμνη αποτελούσε σημαντική πηγή παραγωγής και εκμετάλλευσης του νίτρον.

Το πρόβλημα της οροθεσίας της αρχαίας Χαλάστρας έχει απασχολήσει κατά καιρούς την ιστορική και την αρχαιολογική έρευνα, χωρίς να έχει βρει προς το παρόν την οριστική λύση. Οι περιοχές των νεότερων οικισμών του Αγίου Αθανασίου, της Γέφυρας, της Αγγιάλου, της Νέας Φιλαδέλφειας, ακόμη και της Χαλάστρας (Κουλακιάς) έχουν προταθεί από διάφορους μελετητές για την ταύτιση με το αρχαίο πόλισμα. Περισσότερες πιθανότητες συγκεντρώνει, ωστόσο, η ευρύτερη περιοχή του Αγίου Αθανασίου και της Γέφυρας, όπως μαρτυρούν τα αρχαιολογικά ευρήματα που ήρθαν στο φως κατά τις ανασκαφικές έρευνες, κυρίως της δεκαετίας του '90.

Με βάση τα ανασκαφικά δεδομένα από τις πιθανές θέσεις της αρχαίας Χαλάστρας που αναφέραμε καθώς και την κοντινή απόσταση της

ιδιόμορφης αυτής λίμνης (Πικρολίμνης), δυσκολευόμαστε να ταυτίσουμε τους οικισμούς αυτούς με την αρχαία Χαλάστρα.

Μέσα στα διοικητικά όρια του σημερινού δημοτικού διαμερίσματος Χαλάστρας δεν έχουν εντοπιστεί μέχρι σήμερα αρχαιότητες, γεγονός που πρέπει να οφείλεται στο ότι τα εδάφη της περιοχής είναι προσχωσιγενή και στην αρχαιότητα θα καλύπτονταν από τα νερά του Αξιού και ως ένα βαθμό από τη θάλασσα. Ολόκληρη η περιοχή του Δέλτα του Αξιού είναι βέβαιο ότι κρύβει και άλλους προϊστορικούς οικισμούς, κέντρα αξιόλογου πολιτισμού από την Νεολιθική εποχή.

1.2. Γεωφυσικές συνθήκες του Δέλτα του Αξιού.

Η κατασκευή των πλεούμενων αποτελεί μια άμεση απάντηση προσαρμογής στις κλιματολογικές και γεωφυσικές συνθήκες ενός περιβάλλοντος. Ο τρόπος κατασκευής τους, αποσκοπεί στο να μετριαστούν οι επιδράσεις των φυσικών συνθηκών ενώ τα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά ποικίλουν ανάλογα με το κλίμα τα είδη των κατασκευαστικών υλικών και το τεχνολογικό επίπεδο των κατασκευαστών.

Τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας για να ανασυνθέσουμε τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούσαν στο Δέλτα του Αξιού από τη Νεολιθική εποχή μέχρι σήμερα είναι ελάχιστα γιατί οι παλινολογικές έρευνες είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Από σχετικές έρευνες σε άλλες περιοχές της Ελλάδας συμπεραίνουμε ότι δεν υπήρξαν μεγάλες κλιματολογικές διαφορές από την Νεολιθική εποχή έως σήμερα.

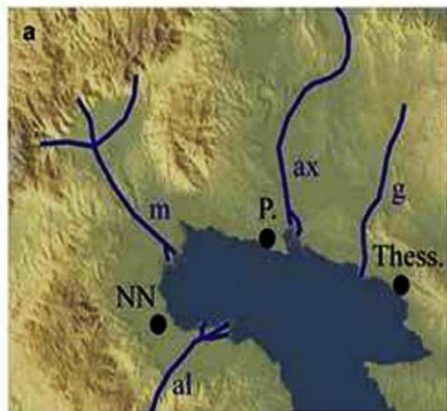
Παράγοντες όπως το κλίμα, οι φυσικές πηγές και οι γεωφυσικές συνθήκες αποτελούν πολύ σημαντικοί για την πρωτόγονη τεχνική και τεχνολογία. Για να κατανοηθούν οι γεωφυσικές συνθήκες του Δέλτα του Αξιού κρίνεται απαραίτητο να γίνει μια μικρή ιστορική αναδρομή στις γεωμορφολογικές μεταβολές αυτής της περιοχής από την Νεολιθική εποχή μέχρι σήμερα.

Το Δέλτα του Αξιού αποτελεί τμήμα ενός ευρύτερου συμπλέγματος υγροτόπων στο οποίο συμπεριλαμβάνονται οι εκβολές του ποταμού Λουδία και το Δέλτα του Αλιάκμονα, στα δυτικά.



Εικ.4 Το Δέλτα Αξιού – Αλιάκμονα - Λουδία

Κατά την Νεολιθική εποχή, η σημερινή πεδιάδα της Θεσσαλονίκης καλυπτόταν από τη θάλασσα. Στον κόλπο χύνονταν τρεις ποταμοί, ο Γαλλικός ή Εχέδωρος, ο Αξιός και ο Αλιάκμονας και αρκετοί χείμαρροι.



Νεολοθική εποχή ως 3.000 π.χ.

Χάρτης 2

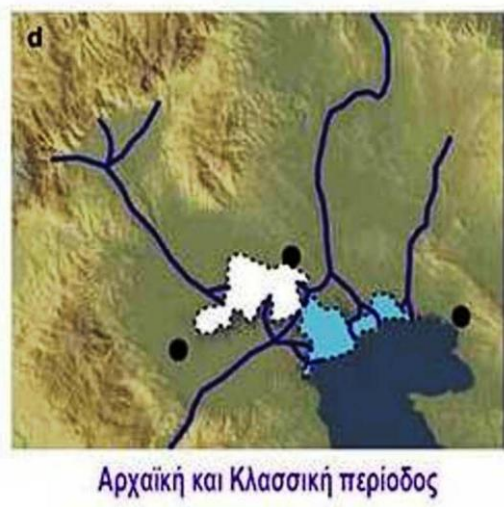


Εποχή Χαλκού

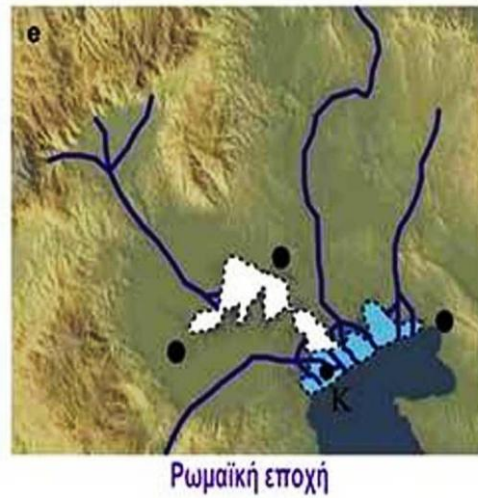
Χάρτης 3

Με την πάροδο του χρόνου, γύρω στον 1ο π.Χ. αιώνα, τα φερτά υλικά των δύο μεγαλύτερων ποταμών (του Αξιού και του Αλιάκμονα) εγκλώβισαν ένα τμήμα της θάλασσας μπροστά στο λιμάνι της Πέλλας. Έτσι, δημιουργήθηκε η λιμνοθάλασσα του Λουδία, που μέχρι τον 5ο μ.Χ. αιώνα αποκόπηκε τελείως από τη θάλασσα με αποτέλεσμα τη δημιουργία της λίμνης

Λουδία ή Γιαννιτσών όπως ονομάστηκε αργότερα.

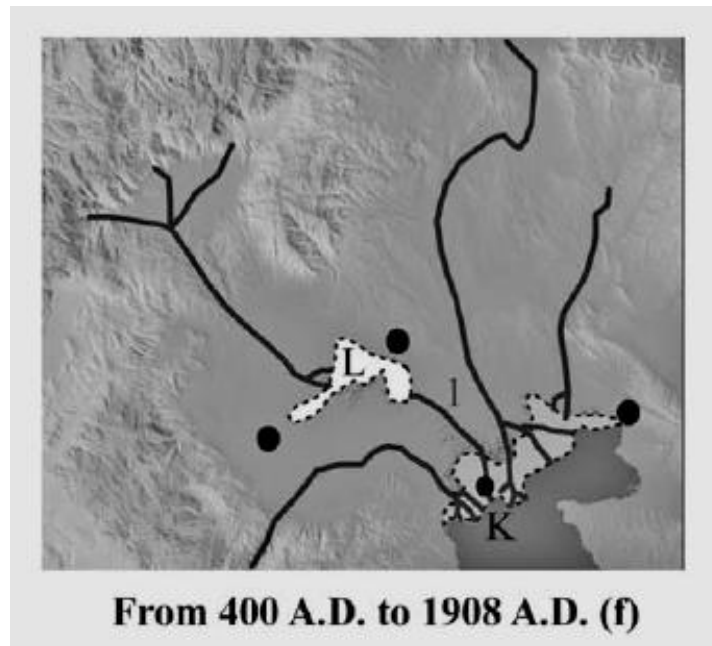


Χάρτης 4



Χάρτης 5

Στις αρχές του 20ου αιώνα, η αβαθής λίμνη των Γιαννιτσών με εκτεταμένα έλη και πυκνή βλάστηση κατελάμβανε όλο το κεντρικό τμήμα της πεδιάδας. Ο Αξιός έρεε ανατολικά της Χαλάστρας και χυνόταν στο Θερμαϊκό κόλπο νότια του Καλοχωρίου όπου σχημάτιζε το Δέλτα του. Σε περιόδους έντονων βροχοπτώσεων, ο ποταμός πλημμύριζε και κατέκλυζε μεγάλο μέρος της πεδιάδας ενώ οι προσχώσεις που δημιουργούσε στο Δέλτα του απειλούσαν να κλείσουν την είσοδο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Ο ποταμός Λουδίας οδηγούσε την περίσσεια των νερών της λίμνης προς το Θερμαϊκό κόλπο και δημιουργούσε εκτεταμένους βάλτους.



Χάρτης 6

Η αύξηση του πληθυσμού της πεδιάδας, η οποία το 1922 με τη μικρασιατική καταστροφή δέχθηκε εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες που είχαν ανάγκη γεωργικής γης, αλλά και η ανάγκη αντιμετώπισης της ελονοσίας που μάστιζε την περιοχή, ήταν οι βασικότεροι λόγοι οι οποίοι οδήγησαν στην εκτεταμένη αποξήρανση των ελών. Τα εγχειροβελτιωτικά έργα της περιόδου 1928-1943 άλλαξαν ολοκληρωτικά τη φυσιογνωμία της περιοχής. Η λίμνη των Γιαννιτσών και τα έλη του Λουδία αποξηράνθηκαν.

Ο Λουδίας μετατράπηκε σε αποστραγγιστική τάφρο που οδηγούσε πλέον τα νερά του αποστραγγιστικού δικτύου της πρώην λίμνης στο Θερμαϊκό. Αργότερα, ο κίνδυνος πρόσχωσης του λιμανιού της Θεσσαλονίκης από τον Αξιό, επέβαλε την εκτροπή της κοίτης του ποταμού δυτικά της παλιάς. Έτσι, το 1934, η κοίτη του ποταμού ευθυγραμμίστηκε στο ύψος της κοινότητας Ανατολικού και κατασκευάστηκαν αντιπλημμυρικά αναχώματα κατά μήκος της. Τα εγχειροβελτιωτικά έργα συνεχίστηκαν μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ενώ το 1961 λειτούργησε πλήρως το πρώτο ολοκληρωμένο δίκτυο της πεδιάδας της Θεσσαλονίκης. Τα φερτά υλικά που

συνέχισε να εναποθέτει ο ποταμός μετά την εκτροπή του στη νέα θέση των εκβολών του, δημιούργησαν το Δέλτα όπως το γνωρίζουμε σήμερα. Το παλιό Δέλτα με τον καιρό διαβρώθηκε από τη θάλασσα αφού σταμάτησε να δέχεται το πλούσιο σε φερτά υλικά νερό του ποταμού.

Το φυσικό τμήμα του υγροτόπου καλύπτεται από εκτεταμένους αλμυρόβαλτους που επικρατούν κατά μήκος της ακτής της θάλασσας. Οι πλούσιες φερτές ύλες του ποταμού δημιούργησαν μικρές αβαθείς λιμνοθάλασσες στο Δέλτα και αμμονησίδες που συχνά εποικίζονται από πλούσια και πυκνή βλάστηση. Το φυσικό τμήμα του υγροτόπου, διακόπτεται από αποστραγγιστικά κανάλια που οριοθετούν τη γεωργική γη. Οι εκτεταμένοι ορυζώνες δημιουργούν ένα τοπίο μοναδικό την άνοιξη και το καλοκαίρι, όταν πλημμυρισμένοι με νερό συμπληρώνουν την εικόνα του φυσικού υγροτόπου.

1.3. Τεχνολογία- Κατασκευαστικά στοιχεία

Τα διαθέσιμα κατασκευαστικά υλικά, το κλίμα και οι γεωφυσικές συνθήκες καθορίζουν την μορφή και κατασκευή των σκαφών. Οι πλάβες της Χαλάστρας αποτελούν εξέλιξη των αρχαίων μονόξυλων. Οι τρόποι κατασκευής, τα κατασκευαστικά υλικά, η τεχνική και τεχνολογία των πλεούμενων της προβιομηχανικής κοινωνίας της Χαλάστρας αποτελούν συνέχεια μιας παράδοσης, η οποία αν και ανθίσταται στις αλλαγές, εμπεριέχει όμως στοιχεία μιας πρακτικής γνώσης από τη νεολιθική εποχή.

Κοινά στοιχεία της πρακτικής αυτής, είναι ότι στις κοινωνίες του χθες και του σήμερα, οι «κτίστες» είναι και οι χρήστες των σκαφών επομένως είναι και γνώστες των δικών τους αναγκών και των απαιτήσεών τους. Οι πλάβες βρίσκονται σε πλήρη αλληλεξάρτηση με όλες τις παραγωγικές δυνάμεις όπως είναι τα φυσικά υλικά, τα εργαλεία και την ανθρώπινη δύναμη.

Οι άνθρωποι της Νεολιθικής εποχής κατασκεύαζαν τα μονόξυλα από κορμούς δέντρων τα οποία είχαν άφθονα στη διάθεσή τους, εφαρμόζοντας τους πιο απλούς κανόνες ναυπηγικής τέχνης.



Εικ.5 Παρατήρηση σκαπτού μονόξυλου στο Δισπηλιό.

Όλα ξεκίνησαν όταν ο άνθρωπος καθάρισε αρχικά ένα κορμό δέντρου από τα φύλλα χρησιμοποιώντας μια πέτρινη πλάνη. Στη συνέχεια τον θέρμανε με φωτιά και με τη βοήθεια ενός θαλάσσιου οστράκου που χρησίμευε ως σκεπάρνι, ο κορμός έγινε κοίλος. Έτσι εφευρέθηκε το σκαπό μονόξυλο.



Εικ. 6 Δισπηλιό Καστοριάς- Μονόξυλο

Στη Νεολιθική Ελλάδα οι μαρτυρίες σκαφών είναι περιορισμένες. Τα μόνα αρχαιολογικά υπολείμματα βρέθηκαν το 1992 στο Δισπηλιό, στη λίμνη της Καστοριάς, στη Μακεδονία. Ένα λιμναίο σκάφος, ένα μονόξυλο μήκους 3.30μ. που χρονολογείται στις αρχές της Ύστερης Νεολιθικής ακόμα και στα τέλη της Μέσης Νεολιθική εποχής, που διατηρήθηκε σε καλή κατάσταση μέσα στη λιμναία λάσπη.

Επίσης βρέθηκαν τουλάχιστον δέκα πήλινα ομοιώματα μονόξυλων, τα περισσότερα σε θραύσματα. Ένα από αυτά σχεδόν ακέραιο έχει μήκος 20.50 εκατοστά και χρονολογείται στα τέλη της Μέσης Νεολιθικής εποχής.



Εικ. 7 Πήλινο ομοίωμα μονόξυλου στο Δισπηλιό Καστοριάς

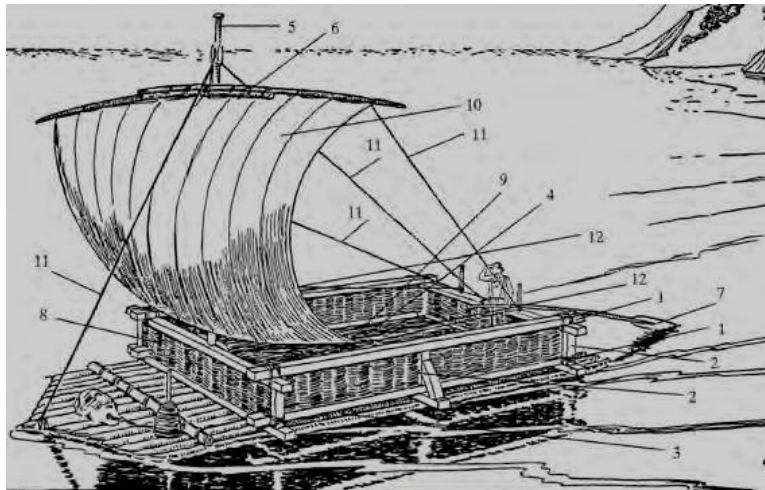
Χαρακτηριστικές είναι και οι πληροφορίες που μας παρέχουν τα Ομηρικά έπη και συγκεκριμένα η «Οδύσσεια»(Ραψωδία ε στίχοι 233-253) σχετικά με τα εργαλεία με τα οποία κατασκευάζονταν τα σκαριά της μυκηναϊκής εποχής και την ναυπηγική τεχνική. Το πλοίο του Οδυσσέα είναι προορισμένο να καταστραφεί. Το ταξίδι του το οδηγεί, όπως και όλα τα άλλα πλοία του στόλου του Οδυσσέα, στο βυθό της θάλασσας.

<p>Ομήρου «Οδύσσεια», Ραψωδία ε, στίχοι 233-253</p> <p>καὶ τότε Ὀδυσσῆι μεγαλήτορι μήδετο πομπήν· δῶκέν οἱ πέλεκυν μέγαν, ἄρμενον ἐν παλάμῃσι, χάλκεον, ἀμφοτέρωθεν ἀκαχμένον· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ στειλειὸν περικαλλές ἐλάινον, εὖ ἐναρηρός· δῶκε δ' ἔπειτα σκέπαρνον ἐύξοον· ἦρχε δ' ὁδοῖο νήσου ἐπ' ἐσχατιῆς, ὅθι δένδρεα μακρὰ πεφύκει, κλήθηρ τ' αἰγείρος τ', ἐλάτη τ' ἦν οὐρανομήκης, αὔα πάλαι, περὶ κηλα, τὰ οἱ πλώοιεν ἐλαφρῶς. αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ δεῖξ', ὅθι δένδρεα μακρὰ πεφύκει, ἢ μὲν ἔβη πρὸς δῶμα Καλυψώ, διὰ θεάων, αὐτὰρ ὁ τάμνετο δοῦρα· θεῶς δέ οἱ ἦνυτο ἔργον. εἴκοσι δ' ἔκβαλε πάντα, πελέκκησεν δ' ἄρα χαλκῶ, ξέσσε δ' ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνεν. τόφρα δ' ἔνεικε τέρετρα Καλυψώ, διὰ θεάων· τέτρηνεν δ' ἄρα πάντα καὶ ἤρμωσεν ἀλλήλοισιν, γόμφοισιν δ' ἄρα τήν γε καὶ ἀρμονίησιν ἄρασσαν. ὅσσον τίς τ' ἔδαφος νηὸς τορνῶσεται ἀνήρ φορτίδος εὐρείης, ἐν εἰδῶς τεκτοσυνάων, τόσσον ἔπ' εὐρείαν σχεδίην ποιήσατ' Ὀδυσσεύς. ἴκρια δὲ στήσας, ἀραρῶν θαμέσι σταμίνεσσι, ποίηι· ἀτὰρ μακρῆσιν ἐπηγκενίδεσσι τελεύτα</p>	<p>Μετάφραση Δ.Ν.Μαρωνίτης</p> <p>Κι ευθύς πήρε να σκέφτεται το γυρισμό του μεγαλόψυχου Οδυσσέα Του δίνει ένα διπλό πελέκι κοφτερό, χάλκινο και μεγάλο Του ἔδωσε και σκεπάρνι ακονισμένο, και πρώτη βγήκε στο δρόμο που τραβά στην άκρη του νησιού όπου και τα μεγάλα δέντρα υψώνονταν.. Τα δέντρα τα ψηλά του δείχνει , και ζαναγύρισε προς τη σπηλιά η Καλυψώ η θεόμορφη. Εκείνος άρχισε να κόβει τους κορμούς (γρήγορα πήγαινε η δουλειά), Συμπλήρωσε τους είκοσι κομμένους Και τους πελέκησε με το χαλκό τους κλώνους, τους έξυσε μετά και τους εστάθμισε, για να είναι ίσοι Στην ώρα της , θεόμορφη η Καλυψώ φέρνει τα τρύπανα Κι αυτός τα ζύλα τρύπησε και σοφίλιασε ταιριαζόντάς τα με ζύλινα καρφιά κι αρμούς. Όσο φαρδύ τορνεύει μάστορης που κατέχει την τέχνη του άριστα τον πάτο καραβιού για φόρτωμα τόσο φαρδιά κι ο Οδυσσέας την έφτιαξε την πλάβα, στεριώνοντας τα ίκρια με πολλά στραβόζυλα ώσπου απλώνοντας μακριές σανίδες τέλειωσε την κουβέρτα.</p>
---	--



Εικ.8 Εργαλεία μυκηναϊκής εποχής με τα οποία κατασκευάζονταν τα σκαριά των πλοίων.

Ο Οδυσσέας φεύγει από την Τροία, επικεφαλής ενός στόλου, χάνει διαδοχικά όλα του τα πλοία, αρπάζεται από ένα ξύλο που επιπλέει- το σπασμένο κατάρτι του πλοίου του- κατασκευάζει μια πλάβα (σχεδία) και, αφού έχει διατρέξει ανάποδα όλα τα στάδια της ιστορίας της ναυπηγικής, καταλήγει να ριχτεί στη θάλασσα γυμνός, ευάλωτος σαν νεογέννητος , στο νησί των Φαιάκων.



Εικ.9 Αναπαράσταση της σχεδίας του Οδυσσέα των Μ. και C.H.B Quenell (Πηγή: Τα ομηρικά ποιήματα και η εποχή τους σ.83)

1. ίκρια. 2. Στραβόξυλα 3. μακριές σανίδες 4. κουβέρτα 5. κατάρτι
 6. αντένα 7. τιμόνι 8. κλωνάρια ιτιάς 9. φύλλα (ύλη/σαβούρα) 10. πανί 11. ξάρτια
 12. κάτω караβόσχοινα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΤΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

2. Εθνολογική προσέγγιση.- Θεωρητικό πλαίσιο

Οι έρευνες της πειραματικής αρχαιολογίας, της εθνολογίας και της εθνοαρχαιολογίας δίνουν σημαντικές πληροφορίες, χρήσιμες γενικά στην αρχαιολογική επιστήμη με την ανθρωπολογική της διάσταση.

Η εθνολογική αναλογία είναι σημαντικό εργαλείο, αλλά πρέπει να χρησιμοποιείται με μεγάλη προσοχή, γιατί από μόνη της δεν μπορεί να ερμηνεύσει τις αρχαιολογικές παρατηρήσεις και είναι πολύ εύκολο να οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα. Εθνολογικές μελέτες σχετικές με την παραδοσιακή ναυπηγική τεχνική των προβιομηχανικών κοινωνιών προσφέρουν πληροφορίες σχετικά με τα υλικά, τους τρόπους κατασκευής, τους κοινωνικούς και ιδεολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν την κατασκευή ενός σκάφους.

Το πλεονέκτημα των εθνοαρχαιολογικών μελετών είναι ότι οι αρχαιολογικές θέσεις και οι σύγχρονες υπό εξέταση περιοχές παρουσιάζουν ένα πολύ όμοιο περιβάλλον. Τέλος οι έρευνες της πειραματικής αρχαιολογίας χρησιμοποιούνται στην ερμηνεία της ναυπηγικής τεχνικής προσφέροντας πληροφορίες για την κατεργασία των υλικών, τις φάσεις των κατασκευαστικών τεχνικών, την συμπεριφορά των υλικών και την απαραίτητη τεχνολογία.

2.1. Οι πλάβες

Σύμφωνα με τα παραπάνω θεωρητικά δεδομένα θα επιχειρηθεί η ανάλυση της τεχνικής και τεχνολογίας των τελευταίων πλεύμενων (πλάβες) που απέμειναν στη Χαλάστρα και την ευρύτερη περιοχή της και τις οποίες τις κατατάσσουμε στα σκάφη της ανώνυμης αγροτικής-προβιομηχανικής ναυπηγικής τεχνικής. Τα πλεύμενα αυτά είναι ότι

απέμειναν από μια τεχνολογία 8.000 χρόνων περίπου και η οποία εγκαταλείφθηκε στα μέσα του 20ου αιώνα.

Η λέξη «πλάβα» προέρχεται από την βουλγάρικο απαρέμφοτο rlanati (πλέω, κολυμπώ) και με την αφαίρεση της κατάληξης παρέμεινε το θηλυκό όνομα «rлана.



Εικ.10 Πλάβα στο Αξιό.

Ενδιαφέρουσες οι πληροφορίες μας παρέχουν οι ξένοι περιηγητές της Μακεδονίας, για την Κουλιακιά (Χαλάστρα) , το Δέλτα του Αξιού και τα μονόξυλα της Κουλιακιάς.



Εικ.11 William Martin Leake

«Μετά τη γέφυρα του Βαρδάρη (Αξιός) και στο μισό της απόστασης από το Δέλτα του ποταμού, το ρεύμα μας οδηγεί στη Κουλιακιά, ένα μεγάλο ελληνικό χωριό, όχι σε μεγάλη απόσταση από την αριστερή όχθη. Το ποτάμι πλαταίνει τόσο πριν να συναντήσει τη θάλασσα, ώστε το πλάτος να αγγίζει τα δύο μίλια» αναφέρει το 1806 ο William Leake και συμπληρώνει « περίπου στο μέσο της απόστασης ανάμεσα στη Βιστρίτσα και το Βαρδάρη υπάρχουν πολυάριθμα μονόξυλα που ανήκουν στην Κουλιακιά. Οι κάτοικοι ασχολούνται με το μάζεμα οστρακοειδών και χταποδιών.»

Τέτοια μονόξυλα αναφέρονται πολλές φορές από ξένους περιηγητές. Λόγω άγνοιας όμως, οι τελευταίοι ονόμαζαν μονόξυλο κάθε σκάφος από σανίδια, ενώ πολλές φορές μέχρι σήμερα αποδίδεται ο χαρακτηρισμός « μονόξυλο» σε όλα τα πρωτόγονα ναυπηγήματα που δεν είναι φτιαγμένα από κορμό δέντρου.

Αλλά και στη διάρκεια του «Μακεδονικού Αγώνα» που ξεκίνησε την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και έφτασε στο αποκορύφωμά του το 1904-1908, η συμβολή της Κουλιακιάς ήταν σημαντική. Στη Μακεδονική ύπαιθρο, ορεινή και πεδινή, διεξάγονταν ένα αληθινός πόλεμος που πήρε τη μορφή ανορθόδοξων πολεμικών αναμετρήσεων. Ιδιαίτερα σκληρές ήταν οι αναμετρήσεις στις πεδιάδες της κεντρικής Μακεδονίας, με επίκεντρο τη λίμνη των Γιαννιτσών.



Εικ.12 Η πλάβα στο Μακεδονικό Αγώνα

Η αναμέτρηση με τους Βούλγαρους κομιτατζήδες πήρε τη μορφή ιδιόμορφων «ναυτικών» επιχειρήσεων, στις οποίες χρησιμοποιούνταν βάρκες χωρίς καρίνα, οι «πλάβες».



Εικ.13 «Πλάβα» του Μακεδονικού Αγώνα
στη λίμνη των Γιαννιτσών. Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

Εξαιτίας της παρουσίας ένοπλων σωμάτων εμφανίστηκαν νέες ασχολίες όπως π.χ. των μεταφορέων. Οι Κουλακιώτικες «πλάβες» αποτελούσαν το κύριο μέσο μεταφοράς των ένοπλων ανταρτικών σωμάτων που κατέφθαναν από το Τσάγεζι (σημερινό Στόμιο), που αποτελούσε την κύρια πύλη εισόδου από την ελεύθερη Ελλάδα προς τα πεδία των πολεμικών επιχειρήσεων.



Εικ. 14 Επίσκεψη στο Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

Οι «πλαβαδόροι» μέσω του Λουδία («Επίσης, σχηματίζονταν και μερικά φυσικά δρομάκια, από μικρές διακλαδώσεις του Λουδία, που τις λέγανε οι χωρικοί «μάνες του νερού». Οι μάνες αυτές, με το ρεύμα τους, σχημάτιζαν πλωτά περάσματα όπου χώνουνταν η πλάβα») προωθούσαν τους αντάρτες πολεμοφόδια, ρουχισμό και τρόφιμα προς τη λίμνη των Γιαννιτσών. Η διαβίωση στη λίμνη ήταν ιδιαίτερα σκληρή. Επιπλέον οι συνθήκες άλλαζαν με την αλλαγή των εποχών. Δεν ήταν λίγες οι φορές που η λίμνη πάγωνε τον χειμώνα. Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ιωάννης Δεμέστιχας, ο γνωστός ως καπετάν Νικηφόρος:

«όταν μετά την πήξιν των υδάτων εν μέσω χειμώνι ευρέθημεν μετά μιας πλάβας στην ανάγκην να θραύωμεν τον προ ημών πάγον, όπως φθάσωμεν στην πλησιαστέραν καλύβην, την οποία απέχουσαν συνήθως μόνον δύο ώρας, επλησιάσαμεν εντελώς εξηντλημένοι εκ της αδιακόπου πάλης μετά 18 ολοκλήρους ώρας...»

Η πυκνή βλάστηση αποτελούσε πλεονέκτημα και ταυτόχρονα μειονέκτημα για τα ανταρτικά σώματα. Οι επιτιθέμενοι προφυλάσσονταν από τις ψηλές καλαμώδεις εκτάσεις και ταυτόχρονα κινδύνευαν να πέσουν στη παγίδα μιας εχθρικής περιπόλου που είχε πλησιάσει μέσα από τις καλαμιές. *«Οι κατασκοπείες αυτές γίνονταν με τις αυστηρότερες προφυλάξεις. Δυο πλαβαδόροι όρθιοι, ένας στην πλώρη και άλλος στην πρύμη, κωπηλατούσαν σιωπηλά, προσέχοντας μην πλαταγίσει το πλασί στο νερό, ή μη σκοντάψει σε καμιά ρίζα ή φυτό και ακουστεί κρότος. Στο βάθος της πλάβας, στριμωγμένοι, μισοπλαγιασμένοι οι αντάρτες, με το τουφέκι στο χέρι και το δάχτυλο στη σκανδάλη, αγρυπνούσαν, έτοιμοι για κάθε ενδεχόμενη επίθεση. Έπρεπε κάθε κίνησή τους να γίνεται προσεκτικά και σιγανά, γιατί οι πλάβες αναποδογυρίζονταν πολύ εύκολα».*

Πολλές φορές η ντοπιολαλιά απέτρεπε από δυσάρεστες καταστάσεις . Χαρακτηριστική είναι η αναφορά στο ιστορικό μυθιστόρημα της Πηνελόπης Δέλτα «Στα μυστικά του Βάλτου».

—*Ποιοι είστε εκεί; Είστε ψαράδες Κουλακιώτες; Τρεις τέσσερις φωνές μεμιάς αποκρίθηκαν:*

—*Μεις είμαστ! Καλώς ορίστ!...*

Ένας ψίθυρος χαρούμενος έτρεξε στη σκοτεινή επιφάνεια του νερού.

—*Κουλακιώτικη προφορά! Δικοί μας είναι!...*



Εικ. 15 Επίσκεψη στο Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

Ο Μακεδονικός αγώνας δεν ήταν μια φανταστική κόλαση που παρουσιάζει η Πηνελόπη Δέλτα. Ήταν μια πραγματική κόλαση που ζούσαν καθημερινά οι ένοπλοι και οι κάτοικοι των γύρω χωριών.



Εικ. 16 Ο Καπετάν Άγρας με τους συντρόφους τους σε πλάβα

«Κάθε μέρα, από τις Κάτω Καλύβες ξεκινούσαν οι κατραμωμένες μαύρες πλάβες, με τους εργάτες χωρικούς και τους οπλισμένους αντάρτες, ν' ανοίξουν δρόμους κυρτούς, στριφτούς, μυστικούς, μες στη φουντωτή δεντροπυκνάδα της Λίμνης...»

Αξιομνημόνευτη εκδήλωση πατριωτισμού των Κουλακιωτών κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων του 1912-1913, αποτελούν και τα γεγονότα που συνδέονται με τη γεφύρωση, με πλάβες του Αξιού, που συνέβαλε τα μέγιστα στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης. Στις 22 Οκτωβρίου 1912, οι Τούρκοι υποχωρώντας από την περιοχή των Γιαννιτσών και κατά τον άξονα Κατερίνης- Θεσσαλονίκης κατέστρεψαν τις οδικές και σιδηροδρομικές γέφυρες του Αξιού για να αποκόψουν την προέλαση του Ελληνικού στρατού προς τη Θεσσαλονίκη.

Όταν λοιπόν στρατοπέδευσε η 7η μεραρχία στη Χαλάστρα, για να φτάσει στη Θεσσαλονίκη, έπρεπε να διαβεί τους δύο βραχίονες του Αξιού, που βρισκόταν ανατολικότερα απ' ότι είναι σήμερα, μεταξύ Χαλάστρας και Σίνδου, οι οποίοι μάλιστα δεν διέθεταν γέφυρες και ταυτόχρονα ήταν "φουσκωμένοι" από τις καταρρακτώδεις βροχές που είχαν προηγηθεί.

Στις 24 Οκτωβρίου, η 7η μεραρχία και το απόσπασμα των ευζώνων διάβηκαν τους δύο βραχίονες του ποταμού χάρη στην φιλοπατρία των επώνυμων και ανώνυμων Κουλακιωτών, που διέθεσαν τις πλάβες, το μόνο ίσως περιουσιακό στοιχείο που είχαν, τα σχοινιά και ό,τι ξύλινο είχαν (σανίδια, πόρτες, βαρέλια κ. ά), κατασκευάζοντας έτσι, ένα πλωτό ξύλινο διάδρομο που υποβασταζόταν από τις πλάβες που είχαν τοποθετηθεί πλάι-πλάι και στερεωθεί με σχοινιά.

Πολύ παραστατική είναι η περιγραφή του Κ. Βαφείδη: *«Πρώτα – πρώτα δέθηκε, από στερεούς πασσάλους μπηγμένους στις όχθες του ποταμού, ένα πελώριο σε μήκος παλαμάρι και άρχισε με γοργό ρυθμό η εργασία. Μία- μία οι πλάβες πλησίασαν και δέθηκαν κάθετα με το παλαμάρι, στερεώθηκαν καλά με τις άγκυρες και άρχισαν να δέχονται τα μαδέρια που κουβαλούσαν οι φαντάροι με τους εθελοντές πολίτες. Τα σφυριά και οι βαριές δούλευαν ακατάπαυστα ξεσηκώνοντας μεγάλο θόρυβο. Θα νόμιζε κανείς ότι βρισκόταν σε μεγάλο ναυπηγείο.»*



Εικ. 17 Ενδέχεται όμως να είναι η μόνη που τραβήχτηκε πριν από την κατασκευή της πλωτής γέφυρας του Αξιού και κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας και μεταφοράς των πλαβών (βαρκών) στο σημείο της σχεδιαζόμενης ζεύξης.

2.2 Κατασκευαστικά υλικά.

Όπως στα νεολιθικά χρόνια έτσι και οι κάτοικοι της Χαλάστρας κατασκεύαζαν τις πλάβες, με υλικά που μπορούσαν να έχουν εύκολα στη διάθεσή τους, με το πιο χαμηλό κόστος χωρίς να παραβλέπουν την ποιότητα της κατασκευής.

Η χρήση του ξύλου απαιτεί πολύ διαφορετικές ικανότητες στη εξεύρεσή τους, στα εργαλεία για τη κατεργασία τους και πιθανώς στο σύνολο και τη διάρκεια των εργασιών που χρειάζεται σε αυτές τις δραστηριότητες.

Η ξυλεία που χρησιμοποιείται για τη κατασκευή των πλαβών είναι: **Τραχεία και χαλέπιος πεύκη.** Κίτρινο μαλακό έως μέτρια σκληρό και ευλύγιστο. Χρησιμοποιείται για τη διαμόρφωση ολόκληρου του σκελετού και ιδιαίτερα στη παραδοσιακή ξυλοναυπηγική. Έχει ρόζους αλλά όταν είναι μικροί και στέρεοι δεν δημιουργούν πρόβλημα.

Καραγάτσι (φτελιά). Ωχροκίτρινο έως σοκολατί χρώμα. Σχετικά βαρύ σκληρό και όχι ιδιαίτερα ευλύγιστο. Αντέχει στην υγρασία και τις καιρικές μεταβολές. Χρησιμοποιείται για νομείς, καρένες, πετσώματα και εσωτερικά τμήματα σκάφους.

Έλατο. Άσπρο έως κόκκινο χρώμα. Περιέχει λίγο ρετσίνι. Είναι μαλακό ελαφρύ και πιο ευλύγιστο από το πεύκο. Χρησιμοποιείται για βοηθητικές εργασίες και διαμήκεις ενισχύσεις μικρών σκαφών δεύτερης ποιότητας.

Σε ορισμένες περιοχές μπορούσε να χρησιμοποιηθεί βελανιδιά καστανιά ακακία, λεύκα και μουριά.

Μεταλλικά συνδετικά.

Για τη συναρμολόγηση και τη στήριξη των διαφόρων μελών της πλάβας απαιτείται η χρήση μεταλλικών συνδετικών όπως:

- α) Τετράγωνα μακριά καρφιά τα λεγόμενα « γύφτικα»
- β) Δίκαρφα σε σχήμα Π.

Μόνωση.

Για τη στεγανοποίηση στις εφαρμογές τοποθετούνταν καλαφάτι με στουπί θαλάσσης ή βαμβάκι εμποτισμένο με κατράμι το οποίο έχει μονωτικές ιδιότητες αλλά δεν σαπίζει.

2.3 Κατασκευαστική διαδικασία

Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ξένων περιηγητών και τις πληροφορίες που μας παραδίδει ο τεχνίτης σκαφών κ. Νίκος Δημούδης από τη Χαλάστρα, μεταδίδοντας όπως αναφέρει, μια προγονική γνώση που ξεκινά από τον πρωτομάστορα πατέρα του, τον παππού και τον προπάππου του , τα μονόξυλα ήταν τα πρώτα πλωτά μέσα που χρησιμοποιούνταν στο Δέλτα του Αξιού.



Εικ.18. Φωτογραφία εποχής (Από αριστερά ο Νίκος Δημούδης , ο ιδιοκτήτης-παραγγελοδότης με το κουπί , και δεξιά ο Βασίλειος Δημούδης)

Τα μονόξυλα δεν έχουν μεγάλες ναυπηγικές απαιτήσεις. Μετέφεραν ένα κορμό δέντρου και αφού το έκοβαν κατά μήκος, στη μέση σε δυο κομμάτια, με ένα σκεπάρνι έσκαβαν το εσωτερικό του δημιουργώντας εκατέρωθεν δυο κομμάτια σε σχήμα ανάποδου Γ. Τα δύο κομμάτια τα ενώνονταν με τα ζωνάρια, καδρόνια δηλαδή που καρφώνονταν με τα τετράγωνα μακριά καρφιά τα λεγόμενα «γύφτικα».

Αργότερα οι κορμοί αντικαταστάθηκαν με σανίδια εκ περισυλλογής τα οποία τοποθετούνταν εξωτερικά από τους νομείς.

Ο τύπος της «πλάβας»

Η Πλάβα της Χαλάστρας και της ευρύτερης περιοχής του Δέλτα του Αξιού μορφολογικά, έχει κοινά χαρακτηριστικά με τα πλεύσιμα των ελληνικών λιμνών και τα πλωτά μέσα των ποταμών, τα οποία είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες του περιβάλλοντος. Η βλάστηση από καλάμια και άλλα υδρόβια φυτά, το βαλτώδες - τις περισσότερες φορές - των νερών, η γαλήνη των νερών, το μικρό βάθος πλεύσης δημιούργησαν μια σειρά από παράγοντες στους οποίους είναι προσαρμοσμένη η μορφολογία τους.

Ο τρόπος κατασκευής του σκάφους δεν απαιτεί ναυπηγεία, ειδικά εργαλεία και σχέδια, η αυλή του σπιτιού του και δύο-τρία εργαλεία του τεχνίτη ξυλουργού είναι αρκετά.

Αρχικά δημιουργείται μια υποτυπώδη καρίνα από την ελαφρώς προεξέχουσα κεντρική δοκό του πυθμένα και με μήκος που εξαρτιόνταν από τις απαιτήσεις του παραγγελιοδότη.

Στη συνέχεια κόβεται η ξυλεία από μεγάλους κορμούς από τους οποίους κατασκευάζονται οι νομείς. Για την κατασκευή των νομέων χρησιμοποιούνται χνάρια (ένα μοντέλο για να δοθεί η κλίση στους νομείς). Η κλίση των νομέων ήταν 60% με 65% περίπου και ήταν βασικό κατασκευαστικό στοιχείο που διαφοροποιεί και καθορίζει την καταγωγή της πλάβας από περιοχή σε περιοχή.



Εικ. 19 Χνάρι νομέα πλάβας

Οι νομείς, που αποτελούν ενισχυτικά στοιχεία της ξυλοκατασκευής, όπως στα θαλασσινά σκαριά, τοποθετούνται σε απόσταση 25 περίπου εκατοστών το ένα από το άλλο και αποτελούνται από δυο τμήματα, που συνδέονται μεταξύ τους με επικάλυψη του ενός κομματιού ξύλου από το άλλο, όπως συμβαίνει στα μικρά θαλασσινά σκάφη και προσαρμόζονται στον πυθμένα που αποτελείται από σανίδια σε τέτοια διάταξη που να δημιουργούν επίπεδη επιφάνεια. Κατόπι καρφώνονται τα πλαϊνά σανίδια του πετσώματος ανάλογα με το μήκος του σκαριού και ύψος 45-50 εκ.

Πάνω στους νομείς και κατά μήκος του σκάφους τοποθετούνταν διπύθμενα (φάρσια) τα οποία αφαιρούνταν για να καθαρίζεται το σκάφος από βρωμιές, ψάρια και για να προφυλάγεται ο πυθμένας από φθορές. Πολλές φορές στο μέσο του σκάφους υπήρχε οπή, για την τοποθέτηση ιστίου που έφερε πανιά για μεγαλύτερα ταξίδια.

Οι νομείς ευθυγραμμίζονται στο επιθυμητό ύψος και κατασκευάζεται η κουπαστή στην οποία προσαρμόζονταν ειδικοί τάκοι (ξύλινα στηρίγματα) με οπή για να τοποθετηθούν οι σκαρμοί. Για τη κίνηση της «πλάβας» χρησιμοποιούνται ένα ή δύο κουπιά, τα «πλατσιαά». Το πίσω πλατσί, που χρησίμευε για τιμόνι, αρκούσε και για να σπρώχνει την πλάβα στα ρηγά νερά, όπου μπήγονταν σαν κοντάρι στον πάτο.

Στη πλάβα η πλώρη και η πρύμνη, είναι σχεδόν όμοιες μεταξύ τους, μόνο που εδώ οι κλίσεις είναι σημαντικά μεγαλύτερες και η καμπυλότητα

τους περισσότερο έντονη. Ο πάτος ανυψώνεται στη πλώρη και την πρύμνη, για την ευκολότερη υπερπήδηση της βλάστησης και την ανέλκυσή της στις όχθες. Η καμπυλότητα του πυθμένα επιτυγχάνονταν με την άσκηση πίεσης στο πυθμένα (δένονταν από σταθερά σημεία) στο ύψος της πλώρης / πρύμνης ώστε να γίνει εύκαμπτος (βρέχονταν με πανιά για να μαλακώσει) και να πάρει την επιθυμητή κλίση.



Εικ. 20 Πλάβα

Για τη προστασία του περιβλήματος απαραίτητη ήταν η μόνωση του σκάφους. Στις εφαρμογές τοποθετούνταν καλαφάτι με στουπί θαλάσσης ή βαμβάκι εμποτισμένο με κατράμι το οποίο έχει μονωτικές ιδιότητες και δεν σαπίζει. Εν συνεχεία κατασκευάζονταν ένα ξύλινο κοντάρι και έδεναν ένα πανί (μαλαχτάρι) το εμπότιζαν σε λιωμένη πίσσα και το περνούσαν πάνω στις εφαρμογές (καλαφάτιασμα). Στο τέλος περνούσαν το μονωτικό υλικό.

Οι βασικές διαστάσεις της πλάβας, που παρουσιάζουν μικροδιαφορές από τόπο σε τόπο, είναι: **Μήκος** ολικό περίπου **6.30 μ.** Μήκος πυθμένα περίπου 5 μέτρα, **πλάτος** μεταξύ 120 και 90 εκατοστών και **ύψος κοίλου** περίπου **60εκ.**

2.4 Η χρηστικότητα της πλάβας.

Οι κάτοικοι της Χαλάστρας είναι στενά δεμένοι με το Δέλτα του Αξιού και τα πλεούμενά τους, τα οποία πρωταγωνιστούν στη ψαράδικη ζωή των κατοίκων και σε όλες τις εκδηλώσεις τους, ενώ εκφράζουν το ρομαντισμό κάθε εποχής.

Κυριότερο επάγγελμα των Κουλιακιωτών ήταν η αλιεία που διενεργούνταν συνήθως κοντά στο Δέλτα του Αξιού, όπου υπήρχε αφθονία ψαριών. Χαρακτηριστικές είναι οι πληροφορίες που μας παρέχει ο Ν.Θ.Σχινάς « οι κάτοικοι της Κουλιακιάς και της Καρυάς εισίν αλιείς (γιουβαρίται) δυνάμενοι να χρησιμεύσωσιν εν καταλλήλω ώρα ως καλώς γνωρίζοντες τούς ποταμούς και την ακτήν όλην..» Επίσης ψάρευαν στις εκβολές του Λουδία και του Αλιάκμονα καθώς και στη παράκτια θέση « Καρυά», πολύ κοντά στον φυσικό και υπήνεμο κόλπο του Αγ. Νικολάου όπου λειτουργούσε το ιχθυοτροφείο « Ξιφίας».



Εικ.21. Λίγο μετά τη ψαριά στον Αγ. Νικόλαο Αξιού

Όπως προαναφέραμε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ο W. Leake αναφέρει ότι οι Κουλιακιώτες ασχολούνταν με την αλιεία οστράκων και χταποδιών. Οι πλάβες ήταν το κυριότερο μέσο αλιείας και συνδέθηκαν

στενά με τη ζωή των Κουλιακιωτών ,ενώ οι περισσότερες απ' αυτές ελλιμενίζονταν στο κόλπο του Αγ. Νικολάου ενώ άλλες ναυλοχούσαν στον κολπίσκο « Λευκούδι» που βρισκόταν νότια της Κουλιακιάς.

Οι εδαφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες της Κουλιακιάς δεν επέτρεπαν την συστηματική ενασχόληση των κατοίκων με την γεωργία και κτηνοτροφία αφού συχνά τα πλημμυρικά νερά του Αξιού –παρ' ότι οι κεντρικές κοίτες του διέρχονταν έξω από τον οικισμό- κατέστρεφαν τις καλλιέργειες και έπνιγαν τα ζώα.

Η κατοχή μίας πλάβας ήταν σε αυτές τις περιπτώσεις βασικό στοιχείο βιοπορισμού (ψάρεμα) ενώ χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον στις μεταφορές μια και αποτελούσαν το κυριότερο συγκοινωνιακό μέσο στη διαδρομή από και προς τη Θεσσαλονίκη. Επίσης κάθε φορά που η Κουλακιά διαχωίζονταν σε νησίδες εξαιτίας των πλημμυρικών φαινομένων οι πλάβες χρησιμοποιήθηκαν ώστε να επικοινωνούν οι κάτοικοι μεταξύ τους δημιουργώντας αυτοσχέδιες ξύλινες γέφυρες και σχεδίες (ποστάλι «σάλι» ή περαταριά). Οι κάτοικοι προμηθεύονταν τα τρόφιμα με τις πλάβες κατ' ευθείαν από τη Θεσσαλονίκη.



Εικ.22 Σωτήρης Ζήσης ,Το πέρασμα «σάλι» του Αξιού πριν το 1912

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει για την πλημμύρα την 15η Φεβρουαρίου του 1897 που άλλαξε τη κοίτη του Αξιού ποταμού , η

οποία από τότε έτρεχε πλησίον του χωριού. Ένα προσωρινό πρόχωμα που κατασκεύασε το χωριό δεν στάθηκε δυνατό να ανακόψει την 24^η Απριλίου μία μεγάλη πλημμύρα που κατέκλυσε την Κουλιακιά με νερό άνω του ενός μέτρου ύψους. Τα παιδιά αναγκάζονταν να πηγαίνουν στο σχολείο ξυπόλητα ως το γόνατα και άλλα με κοπάνες (σκάφες) ενώ οι δάσκαλοι πήγαιναν με υποδήματα και όταν τα νερά αυξάνονταν με πλάβα.



Εικ.23 1950: Γυμνασιόπαιδες διέρχονται τον Αξιό ποταμό.
(Αρχείο Πνευματικού Κέντρου Κυμίνων)

Αρκετά χαρακτηριστικές είναι και οι λαϊκές παραδόσεις που σχετίζονται με τις πλάβες. Κάποια πρωτομαγιάτικη Κυριακή του Θωμά όταν ο Αξιός είχε πλημμυρίσει και τα νερά του κατέκλυσαν τα σπίτια του χωριού, με το κάλεσμα της καμπάνας ξεκίνησαν από τα σπίτια τους οι πλάβες γεμάτες πιστούς για να κατευθυνθούν μέσα από τους «ποταμόδρομους», στο ναό όπου ο παπά Μηνάς όρθιος μέσα σε μια πλάβα, έψελνε και θυμιάζε τις εικόνες, με τη βοήθεια του καντηλανάφτη που εκτελούσε χρέη πλοηγού. Οι πλάβες προσάραξαν στον

πλημμυρισμένο ναό του Αγ. Αθανασίου όπου οι επιβάτες τους παρακουλούθησαν με ευλάβεια τη Θεία Λειτουργία.

Με τον Κουλιακιώτικο «στόλο» από πλάβες σχετίζεται μια άλλη λαογραφική διήγηση που ανάγεται στη περίοδο της Τουρκοκρατίας και αναφέρεται στην διεκδίκηση εδαφικών εκτάσεων γύρω από τα τείχη της Θεσσαλονίκης μεταξύ δύο χωριών Μακεδονίας, της Κουλιακιάς και της Καπ'τζήδας. Οι Κουλιακιώτες για να διεκδικήσουν τα εδάφη αποβιβάστηκαν με τις πλάβες τους στη τοποθεσία «Παλιομάννα» (παλιές εκβολές του Αξιού στη περιοχή Καλοχωρίου και εκβολές Δενδροποτάμου) έχοντας επ' ώμου για κάθε ενδεχόμενο τα «πλατσίδα» τους. Την απόβαση των Κουλιακιωτών έμαθαν οι Καπ'τζηδιανοί και με τα γαϊδουράκια τους έσπευσαν να αποκρούσουν τους εισβολείς. Οι Κουλιακιώτες ανεπετέθησαν με τα «πλατσίδα» τους και κατόρθωσαν να πνίξουν είκοσι «Καπ'τζηδιανά Γουμάρια» στα νερά του Δενδροποτάμου.

Αλλά και στις κοινωνικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις η πλάβα είναι αναπόσπαστο τμήμα της ζωής των κατοίκων όπως στους γάμους και τις ρομαντικές βόλτες με βαρκάδες.



Εικ. 24 Στιγμιότυπο από θρησκευτική εκδήλωση - πιθανότατα γάμου- που συνοδεύτηκε από εκδρομή με πλάβες.

Τέλος , στη ζωγραφική τέχνη ο Κουλιακιώτης λαϊκός Ζωγράφος Σωτήρης Ζήσης (1902-1989) αποτυπώνει με παραστατικό τρόπο την πρωταγωνιστική θέση που έχουν οι πλάβες στη καθημερινότητα των κατοίκων.



Εικ. 25 Σωτήρης Ζήσης (1902-1989) : « Κυριακάτικο απογευματινό σεργιάνι στην ακροποταμιά». Η τοποθεσία του πίνακα βρισκόταν μπροστά στο σημερινό δημαρχείο Χαλάστρας απ' όπου διερχόταν ένας μικρός βραχίονας του Αξιού.»(Αρχείο Β. Κουϊμτζή)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εθνολογική έρευνα των κατασκευαστικών υλικών, της τεχνικής και της τεχνολογίας των πλεούμενων (πλάβες) της Χαλάστρας και της ευρύτερης περιοχής της, σε συνδυασμό με τα λιγοστά αρχαιολογικά δεδομένα έδωσε τα εξής αναλογικά συμπεράσματα:

- 1) Για την κατασκευή της πλάβας μήκους 5μ. έως 6μ. απαιτούνταν περίπου 5-7 ημέρες. Στο χρονικό αυτό διάστημα πιθανώς οι κατασκευαστικές διαδικασίες να διακόπτονταν, από τις εν γένει ασχολίες των κατασκευαστών που ήταν χρήστες του σκάφους και συμμετείχαν στη κατασκευή.
- 2) Ο αριθμός των ατόμων που απασχολούνταν στη κατασκευή μπορούσε να φτάσει τα δύο άτομα (ο τεχνίτης-ξυλουργός και ο ιδιοκτήτης-παραγγελιοδότης) .
- 3) Οι κατασκευαστές τους αρκούνται στο να φτιάχνουν βάρκες που να εκπληρώνουν τις λειτουργικές τους ανάγκες, χωρίς να ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για το αισθητικό αποτέλεσμα του έργου τους.
- 4) Ακόμα, πρώτιστα τους ενδιαφέρει η εύκολη και στέρεη κατασκευή, ενώ η ύπαρξη καμπύλων τμημάτων στη πλώρη και τη πρύμνη απαιτεί μια ξεχωριστή τεχνική κατάρτιση.
- 5) Βασικό κατασκευαστικό χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την πλάβα της Χαλάστρας από άλλες είναι η κλίση των νομέων (60% με 65%).
- 6) Η αντοχή της πλάβας στο χρόνο και τις καιρικές συνθήκες έχει κυρίως σχέση με τη συνεχή συντήρησή της.
- 7) Οι πλάβες αποτελούν αναβίωση στη σύγχρονη εποχή, της αρχαίας τεχνικής των μονόξυλων που ακολουθούν τους πιο απλούς κανόνες ναυπηγικής.

8) Η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του Αξιού διαμόρφωσε τρόπους ζωής που εκφράζονται και στην κατασκευή των σκαφών.

Η προσέγγιση αυτή των αρχαιολογικών δεδομένων , είχε σκοπό να εξετάσει από μια άλλη οπτική γωνία το αντίστοιχο αρχαιολογικό υλικό, η μελέτη του οποίου θα πρέπει να είναι πολυδιάστατη μέσα σε μια ανθρωπολογική αντιμετώπιση του παρελθόντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Χ. – ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α. – ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΗΣ Σ. Το Δέλτα του Αξιού. ΙΕΛ. Θεσσαλονίκη.

ΒΑΦΕΙΔΗ Κ. ,Πρωτομαγιά στη πλημμυρισμένη Κουλακιά , περιοδικό «Μακεδονική ζωή » , Μάϊος 1971 σελ. 30

BINTLIF, J , L., 1977. Natural Environment and Human Settlement in Prehistoric Greece. 9BAR Supplementary Series 28) Oxford.

ΒΟΥΒΑΛΙΔΗΣ Κ.- ΣΥΡΙΑΔΗΣ Γ. – ΑΛΜΠΙΑΝΑΚΗΣ Κ. Γεωμορφολογικές μεταβολές του κόλπου της Θεσσαλονίκης εξαιτίας της ανύψωσης της στάθμης της θάλασσας τα τελευταία 10.000 χρόνια. ΑΕΜΘ17, 2003 , Θεσσαλονίκη 2003 313-322.

ΓΑΡΙΤΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ , Η Κουλακιά (Χαλάστρα Θεσσαλονίκης). Τεκμήρια τοπικής ιστορίας της περιόδου 1869- 1934 από ανέκδοτο χειρόγραφο του δασκάλου Αθανασίου Κράββα. Αθήνα 2009. σ.23-24, 91

ΓΚΛΑΒΕΡΗΣ ΑΘ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ , Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης , Θεσσαλονίκη 1998.σ. 85 , 134-135, 138-139 , 204 ,284 , 324, 340.

CHARLTON , T. H., 1981. Archaeology , Ethnohistory, and Etnology: Interprevite Interfacew , στο M. Schiffer (εκδ.) Advances in Archaeological Method and Theory , 4 , New York 129-176.

ΔΑΦΝΑ ΧΡΥΣΑΝΘΗ , Μελέτη και καταγραφή διαδικασιών κατασκευής παραδοσιακού σκάφους σε ξυλοναυπηγείο της Σύρου, σ. 32-33 Καρδίτσα 2011.

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ , Στα μυστικά του Βάλτου, 1937 σ. 7 , 28 , 32 76 91, 321.

GHILARDI, M. et Al. Human occupation and geomorphological of the Thessaloniki Plain (Greece) since mid Holocene , J. Archaeol. Sci. (2007)

GREIG ,J .R. A., J TURENER , 1974. Some Pollen Diagrams from Greece and their Archaeological Significance , Journal of Archaeological Science 1, 177-194.

ΘΕΟΧΑΡΗΣ ,Δ. Ρ., 1973. Νεολιθική Ελλάς. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Αθήνα.

ΘΕΟΧΑΡΗΣ , Δ. Ρ. , 1981. Νεολιθικός Πολιτισμός. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. Αθήνα.

ISABERT E. ,Οδοιπορικά Μακεδονίας , Ηπείρου και Θεσσαλονίας 1878 σελ. 64.

KRAMER , C. ,1979. Ethnoarchaeology: Implications of Ethnography dor Archaeology. New York.

LAEKE MARTIN WILLIAM , Περιηγητές της Μακεδονίας , Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Τόμος III, σ. 259 , 438.

MURRAY , P. , C. CANG , 1981. An Ethnoarchaeological Study of a Contemporary Herder' s Site, JFA 8 , 372-381.

ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ , Η αρχαία Χαλάστρα ,σ.1-4 ,13 Θεσσαλονίκη 2010.

ORME ,B. , 1981. Anthropology for Archaeologists: An Introduction , New York.

ΠΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Οι βάρκες των Ελληνικών λιμνών και λιμνοθαλασσών.

ΠΕΡΠΕΡΗΣ Κ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ , «Πόλεμος Καπ' τζήδας Κουλιακιάς», Μακεδονικό Ημερολόγιο 1974 , σελ. 216-217.

ΡΟΥΣΚΑ ΙΩΑΝΝΗ , Τα πλεούμενα των λιμνών. Αφιέρωμα Επτά Ημέρες , Εφ. Καθημερινή 1997, 22-23.

STRUCK A. ,Makedonische Fahrten ,1908 σελ.5

ΣΟΥΡΕΦ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ , Η Προκασάνδρεια Θεσσαλονίκη. 1-4

ΣΧΙΝΑΣ Ν. «Οδοιπορικοί σημειώσεις Μακεδονίας , Ηπείρου νέας οριοθετικής γραμμής και Θεσσαλίας, Εν Αθήναις ,1887.

ΧΑΝΤΕΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ , Η ιστορική συμβολή της Χαλάστρας στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912 , Εφημερίδα ΔΕΛΤΑ, σ. 14-15 , Νοέμβριος 2014

ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ ,Γ. Χ. 1980. Εισαγωγή στο Νεολιθικό τρόπο παραγωγής. Ανθρωπολογικά 1, 118-129.

ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ , Γ. Χ. 1981. Εισαγωγή στο Νεολιθικό τρόπο παραγωγής. Ανθρωπολογικά 2 ,39-54.

ΛΕΞΙΚΑ

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ , Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής Γλώσσας.

1^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΑΛΑΣΤΡΑΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ: ΛΕΩΝΙΔΑΣ Κ. ΠΛΑΤΑΝΙΩΤΗΣ (ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ ΠΕ 02)

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ: ΣΟΦΙΑ ΚΑΔΙΑΝΑ (ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΠΕ 16)

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΥΠΡΙΛΛΗ (ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΠΕ 20)

ΜΙΧΑΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ (ΦΥΣΙΚΟΣ και Ρ/Η ΠΕ04 και ΠΕ 12.10)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΟ	ΟΝΟΜΑ	ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ	ΟΜΑΔΑ	ΤΜΗΜΑ	ΤΑΞΗ
1	ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ	1	Α
2	ΚΟΥΚΟΥΡΙΚΗΣ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ	1	Α
3	ΜΑΤΣΚΑ	ΜΑΡΙΑ-ΑΝΝΑ	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	1	Α
4	ΜΠΑΡΜΠΑΣ	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	1	Α
5	ΜΠΡΑΧΟ	ΑΝΝΑ-ΜΟΝΕΡΤΑ	ΔΗΜΗΤΕΡ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ	1	Α
6	ΜΥΛΩΝΑ	ΕΥΤΥΧΙΑ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ	1	Α
7	ΤΟΚΑΝΟΥ	ΕΛΕΝΗ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	1	Α
8	ΣΚΕΝΔΕΡΗΣ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΑΝΤΩΝΙΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	1	Α
9	ΧΑΝΤΕΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	1	Α
10	ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ	ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ	1	Α
11	ΧΑΡΤΑΜΠΙΛΑΣ	ΖΗΣΗΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	1	Α
12	ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ	ΣΤΑΥΡΟΣ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ	1	Α
13	ΑΣΑΡΙΔΟΥ	ΑΣΗΜΕΝΙΑ- ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
14	ΒΛΑΝΤΙ	ΑΝΤΩΝΙΑ	ΧΑΚΙΚ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
15	ΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
16	ΓΚΟΛΤΣΗΣ	ΠΕΤΡΟΣ	ΦΩΤΙΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	2	Α
17	ΓΚΟΥΜΑΣ	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	ΑΝΤΩΝΙΟΣ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ	2	Α
18	ΔΗΜΟΥΔΗ	ΑΓΑΘΗ	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
19	ΔΗΜΟΥΔΗΣ	ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
20	ΔΙΑΜΑΝΤΗ	ΣΟΥΛΤΑΝΑ- ΜΑΡΙΑ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
21	ΔΟΥΜΠΛΑ	ΟΥΡΑΝΙΑ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
22	ΖΑΡΡΗ	ΝΤΕΣΙΑΝ	ΑΡΓΙΑΝ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
23	ΖΛΑΤΑΝΟΥ	ΣΟΦΙΑ	ΦΩΤΙΟΣ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
24	ΚΑΡΑΛΙΟΛΙΟΣ	ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
25	ΚΕΛΕΣΗΣ	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
26	ΚΟΥΙΜΤΖΗΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
27	ΚΟΥΦΑΛΗΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
28	ΛΑΓΚΩΝΑΣ	ΡΑΦΑΗΛ	ΙΩΑΝΝΗΣ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
29	ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΓΕΩΡΓΙΑ	ΧΡΗΣΤΟΣ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	2	Α
30	ΛΙΛΙΟΠΟΥΛΟΥ	ΑΘΑΝΑΣΙΑ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ	2	Α
31	ΜΑΜΟΥΛΑΤΖΕ	ΛΕΒΑΝ	ΖΑΖΑ	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	2	Α
32	ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ	ΕΛΕΝΗ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΓΕΩΛΟΓΟΙ	2	Α
33	ΜΠΕΓΚΑ	ΤΑΤΙΑΝΑ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ	3	Α
34	ΜΠΟΓΙΑΝΝΗΣ	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ	3	Α
35	ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ	ΑΝΤΩΝΙΟΣ		ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ	2	Α
36	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ	ΚΑΤΕΡΙΝΑ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ	3	Α
37	ΠΕΤΡΑΚΗΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΙΩΑΝΝΗΣ	ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ	3	Α

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

« Πλάβες»: Μια εθνοαρχαιολογική προσέγγιση της παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής των πλεούμενων της Χαλάστρας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^Η ΟΜΑΔΑ : ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ (Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Να αναζητήσετε αρχαίες πηγές όπου αναφέρεται η Αρχαία Χαλάστρα.

.....
.....
.....

2. Να προσδιορίσετε τη θέση της Αρχαίας Χαλάστρας.

.....
.....
.....
.....
.....

3. Να συγκεντρώσετε αρχαιολογικές πληροφορίες για πιθανές θέσεις της Αρχαίας Χαλάστρας και να τις αποτυπώσετε στο Χάρτη.

.....
.....
.....
.....
.....

4. Να αναζητήσετε χάρτη της Αρχαίας Μακεδονίας όπου να αποτυπώνεται η Αρχαία Χαλάστρα.

.....
.....
.....
.....

5. Να αναζητήσετε πληροφορίες για το Χαλαστραϊόν νίτρον.

.....
.....

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

« Πλάβες»: Μια εθνοαρχαιολογική προσέγγιση όπως παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής των πλεούμενων της Χαλάστρας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

2^Η ΟΜΑΔΑ : ΓΕΩΛΟΓΟΙ (Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΔΕΛΤΑ ΑΞΙΟΥ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για όπως γεωμορφολογικές μεταβολές στο Δέλτα του Αξιού από τα Νεολιθικά χρόνια μέχρι σήμερα.

.....
.....
.....

2. Να αναζητήσετε σχετικούς Χάρτες όπου αποτυπώνονται οι γεωμορφολογικές μεταβολές στο Δέλτα του Αξιού.

.....
.....
.....
.....
.....

3. Πού οφείλεται κατά τη γνώμη η μετατόπιση της Αρχαίας Χαλάστρας στα σημερινά διοικητικά όρια;

.....
.....
.....

4. Ποιους παράγοντες θεωρείτε σταθερούς ώστε οι αρχαιολογικές θέσεις και οι σύγχρονες υπό εξέταση περιοχές να παρουσιάζουν ένα πολύ όμοιο περιβάλλον;

.....
.....
.....

5. Ποιο ρόλο παίζουν οι κλιματολογικές συνθήκες και το γεωφυσικό περιβάλλον στη διαμόρφωση του τρόπου ζωής των ανθρώπων , στην τεχνική και τεχνολογία όπως αυτή εκφράζεται με τη κατασκευή των σκαφών;

.....

.....

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

« Πλάβες»: Μια εθνοαρχαιολογική προσέγγιση της παραδοσιακής ναυπηγικής τεχνικής των πλεούμενων της Χαλάστρας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3^Η ΟΜΑΔΑ :ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ (Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

ΟΙ ΠΛΑΒΕΣ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1.Να διαβάσετε το ιστορικό μυθιστόρημα της Πηνελόπης Δέλτα « Στα μυστικά του Βάλτου» και να απαντήσετε στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

A Σε ποιο ιστορικό γεγονός αναφέρεται η Πηνελόπη Δέλτα

.....
.....
.....

B. Να εντοπίσετε τέσσερα αποσπάσματα όπου γίνεται αναφορά στις πλάβες.

.....
.....
.....

Γ. Να αναζητήσετε αποσπάσματα τα οποία αναφέρονται σε τεχνικά χαρακτηριστικά της πλάβας.

.....
.....
.....

Δ. Ποια η συμβολή της πλάβας στο Μακεδονικό Αγώνα;

.....
.....
.....

Ε . Πώς και με ποιο τρόπο οι Κουλακιώτικες πλάβες βοήθησαν στον Μακεδονικό

.....
.....

Στ. Να διαβάσετε το απόσπασμα (Ραψωδία ε, στ. 233-253) από την «Οδύσσεια» του Ομήρου και να καταγράψετε τα στάδια κατασκευής της πλάβας (σχεδίας) του Οδυσσέα. Να μελετήσετε τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας.

.....

Z. Να συντάξετε ένα κατάλογο με τα εργαλεία για την κατασκευή σκαριών της Μυκηναϊκής Εποχής

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

4^Η ΟΜΑΔΑ : ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ (Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Κύριε Δημούδη από πότε αρχίσατε να ασχολείστε με την κατασκευή σκαφών.

.....
.....
.....

2. Η κατασκευή της πλάβας απαιτεί μια εμπειρική τέχνη ή χρειάζονται περισσότερες τεχνικές γνώσεις.

.....
.....
.....

3. Γνωρίζετε αν υπάρχουν σήμερα ξύλινες πλάβες στην Χαλάστρα και την ευρύτερη περιοχή της.

.....
.....
.....

4. Ποιες τεχνικές δυσκολίες παρουσιάζει η κατασκευή μιας πλάβας.

.....
.....
.....

5. Ποιοι λόγοι επέβαλαν ώστε η κατασκευή μιας πλάβας σήμερα να θεωρείται μια απολιθωμένη τεχνική.

.....
.....
.....

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

5^Η ΟΜΑΔΑ : ΤΕΧΝΙΤΕΣ- ΞΥΛΟΥΡΓΟΙ (Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Ποια τα υλικά κατασκευής μιας πλάβας.

.....
.....
.....

2. Ποια τα μεταλλικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται.

.....
.....
.....

3. Ποια τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της πλάβας της Χαλάστρας και ποιες οι διαφορές της από τα σκάφη άλλων ποτάμιων και λιμναίων οικισμών.

.....
.....
.....

4. Ποιες είναι η κατασκευαστική διαδικασία μιας πλάβας.

.....
.....
.....

5. Ποια τεχνική χρησιμοποιείται για το κύρτωμα της πλώρης και της πρύμνης.

.....
.....
.....

6. Ποια τα μειονεκτήματα της πλάβας ως προς τη πλεύση.

.....
.....
.....

